

УДК 37.014.25:378.4(4)(09)”71”

О. В. ДАЦКО
аспірант

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

**ІНСТИТУЦІЙНА ПРОГРАМА ОЦІНЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА
ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті висвітлено змістові та процесуальні аспекти діяльності Європейської асоціації університетів (ЄАУ). З'ясовано передумови запровадження Інституційної програми оцінювання ЄАУ. Окреслено принципи запровадження програми, зокрема: добровільність участі університетів, урахування внутрішнього та зовнішнього контексту функціонування ВНЗ, пріоритет внутрішнього оцінювання, самостійність ВНЗ при втіленні отриманих рекомендацій. Схарактеризовано процедуру незалежного оцінювання університетів. Висвітлено аспекти, у яких передбачається вдосконалення діяльності вищих навчальних закладів, зокрема: стратегічний менеджмент, управління навчальним закладом, культура якості, викладання і навчання, науково-дослідна робота, інтернаціоналізація освіти, зв'язок із громадою та фінансування.

Ключові слова: *Європейська асоціація університетів, Інституційна програма оцінювання, інтернаціоналізація, забезпечення якості вищої освіти, культура якості, проект, стратегічне планування та менеджмент внутрішньої якості, внутрішнє оцінювання, зацікавлені сторони, інновації, конкурентоспроможність, запозичення досвіду, науково-дослідна робота.*

На шляху інтеграції у європейський освітній простір необхідно модернізувати вищу освіту відповідно до вимог європейських стандартів, про що свідчить прийнятий у 2014 році Закон України “Про вищу освіту”. Пріоритетним напрямом модернізації вищої освіти є забезпечення її якості. Тому надзвичайно актуальним є вивчення досвіду Європейської асоціації університетів у процесі забезпечення якості вищої освіти.

Проблемам забезпечення якості вищої освіти присвячені праці таких вітчизняних науковців, як: М. Авшенюк, В. Білокопитов, М. Бойченко, Н. Лавриченко, О. Локшина, А. Сбруєва та ін., а також праці таких зарубіжних учених, як: А. Економю, Дж. К. Верховен, Л. Харві, К. Тюн, С. Теппер та ін.

Мета статті – висвітлити змістові та процесуальні аспекти Інституційної програми оцінювання Європейської асоціації університетів.

Одним із довготривалих проектів Європейської асоціації університетів (ЄАУ) є Інституційна програма оцінювання вищих навчальних закладів, яка саме і спрямована на зміцнення університетів через їх розвиток. В основу програми покладена думка про те, що заклад має змінюватися через запровадження стратегічного планування та внутрішнього менеджменту якості. Дана програма існувала протягом 20 років (1994–2014), що дозволило ЄАУ здійснити 308 інституційних оцінювань у 45 країнах.

За твердженням ректора та почесного професора Утрехтського університету (Нідерланди) Ганса ван Гінкеля, який був одним із ініціаторів Інституційної програми оцінювання, “перші роки запровадження програми були складними, вимогливими та разом із тим багатообіцяючими” [1]. Протягом цього періоду відбулися кардинальні зміни в геополітичному просторі Європи, які часто пов’язують із “Падінням Берлінської стіни”, що відкрило багато нових перспектив для університетів Європи. Їхнє становище та умови розвитку також різко змінилися. Основними пріоритетами стали міжнародна співпраця і мобільність студентів і викладачів. Відкриття європейського університетського простору і вплив стрімко зростаючої глобалізації дають змогу зрозуміти, що європейські університети матимуть справу з всесвітньою конкуренцією. Разом із тим, як у Брюсселі, так і в інших столицях Європи, стали лунати заклики до забезпечення якості і створення акредитаційних систем. Але, необхідно зазначити, що університети в Європі не були готові до таких систем і віддавали перевагу традиційному процесу внутрішнього забезпечення якості. Тому, у 1991 році Європейська асоціація університетів вирішила зосередити увагу в своїй діяльності саме на проблемах якості. Після двох успішних конференцій на тему якості й оцінювання Постійним комітетом ЄАУ в 1993 році було прийнято рішення запропонувати 500-м університетам, що входили до складу асоціації, пройти перевірку, щоб визначити свої сильні та слабкі сторони у площині управління якістю. У тому ж році Інституційна програма оцінювання – ІПО (Institutional Evaluation Programme – IEP) була офіційно впроваджена. У 1994 році, після значних приготувань, пілотні проекти запустили в університетах Гетеборгу, Порту й Утрехту. “Це була практика незвична, запроваджена декількома ректорами, які хотіли поділитися своїм досвідом і таким чином сприяти розвитку якості серед більш впевнених у собі та менш регульованих державою університетів”, – наголошує Лотар Цехлін, колишній ректор університету в місті Грац (Австрія), який був активним учасником програми й очолював її Керівний комітет у 2009 році [14]. Передумовами створення програми стали: 1) необхідність надання університетам-членам асоціації консультаційних послуг і їх підготовки до майбутнього зовнішнього оцінювання та акредитації; 2) підтримка вищих навчальних закладів у колишніх соціалістичних країнах в їхніх спробах досягти стандартів європейського рівня.

Основною метою Інституційної програми оцінювання є підтримка вищих навчальних закладів у розвитку їхньої здатності змінюватися через процес оцінювання, який базується на стратегічному плануванні та внутрішньому менеджменті якості. Програма оцінювання дозволяє вищим навчальним закладам вдосконалити свою діяльність на основі рекомендацій стосовно покращення їхньої інституційної структури, політики й культури якості освіти, що спонукає їх до розвитку у сфері викладання, навчання, дослідницької діяльності.

Основними принципами Інституційної програми оцінювання є:

- добровільність участі університетів, незалежність від національних урядів;
- урахування внутрішнього та зовнішнього контексту функціонування ВНЗ;
- пріоритет внутрішнього оцінювання;
- самостійність ВНЗ при втіленні отриманих рекомендацій [1].

Наголосимо, що процес оцінювання здійснюється під наглядом незалежного Керівного комітету (Steering Committee), до складу якого входять 8 членів, і несе відповідальність за розвиток, здійснення та моніторинг ПО.

Процедура оцінювання передбачає такі заходи:

- 1) призначення групи експертів для кожного університету, який бере участь у програмі;
- 2) здійснення внутрішнього оцінювання, результати якого відображаються у звіті, що подається на розгляд групі експертів ще до їхнього візиту;
- 3) перше відвідування вищого навчального закладу групою експертів для ознайомлення з університетом, збору інформації щодо його національних й інституційних можливостей та обмежень;
- 4) друге відвідування університету з метою оприлюднення результатів зовнішнього оцінювання у вигляді презентації, яку експерти представляють керівництву університету, університетській громаді й іншим зацікавленим сторонам [11].

У вищезазначеному звіті висвітлюються позитивні здобутки університету, а також надаються рекомендації для вдосконалення його діяльності. Звіт оприлюднюється на сайті Інституційної програми оцінювання.

Процес подальшого удосконалення діяльності університету передбачає окреслення стратегії розвитку навчального закладу та повторне оцінювання через 3 роки.

Необхідно зазначити, що за роки свого існування Інституційна програма оцінювання університетів підготувала багато досвідчених експертів. Члени групи експертів призначаються Керівним комітетом таким чином, щоб заклад, що подав заявку на оцінювання, отримав кваліфіковані рекомендації щодо вдосконалення своєї діяльності.

Інституційна програма оцінювання передбачає вдосконалення таких аспектів діяльності вищих навчальних закладів: стратегічний менеджмент, управління навчальним закладом, культура якості, викладання і навчання, науково-дослідна робота, інтернаціоналізація освіти, зв'язок із громадою, а також фінансування [14].

У межах *стратегічного менеджменту* рекомендації переважно стосуються сумісності стратегічних цілей університетів із їхньою інституційною місією. Рекомендації також торкаються удосконалення документів зі стратегічного планування, заохочення інституційної готовності до змін,

реформ та нових викликів, а також покращень у системі інформації і продуктивності аналізу виконання показників стратегічного планування.

Інший напрям діяльності, який потребує змін у більшості університетів, що брали участь в Інституційній програмі оцінювання, – це *управління навчальним закладом*. Рекомендації стосуються розподілу повноважень і рівня централізації та децентралізації органів управління. Також поради пов'язані з потребою покращувати як внутрішню університетську комунікацію, так і взаємозв'язок між факультетом і центральною адміністрацією, необхідністю розвитку інституційної індивідуальності, покращенням умов праці (включаючи заробітну плату) викладачів і наукових співробітників.

Що стосується *культури якості*, то тут експерти програми надають три основні рекомендації, а саме: запровадження “Стандартів та принципів забезпечення якості на Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality assurance in the European Higher Education Area – ESG), які є вимогою Болонського процесу та спробою досягти правильного співвідношення між зовнішнім і внутрішнім забезпеченням якості; розвиток і зміцнення систем управління якістю за рахунок стимулювання інституційної свідомості, зацікавленості в механізмах забезпечення якості; залучення студентів і педагогічного персоналу до процесів забезпечення якості, а також розповсюдження інформації щодо проходження університетами Інституційної програми оцінювання.

Команди експертів Інституційної програми оцінювання також дуже часто у своїх звітах звертаються до сфери *викладання та навчання*. Зазвичай рекомендують університетам урахувувати інтереси студентів, наголошується на необхідності інтерактивного навчання. Іншим важливим питанням був перегляд навчального плану відповідно до Європейських стандартів. Також рекомендації стосувалися потреби запровадження модульної системи всіх навчальних програм і зосередження на результатах навчання. Підкреслюється також необхідність покращення якості академічних та адміністративних послуг для студентів і викладачів, а також допомога останнім у покращенні своїх педагогічних навичок і здійсненні навчального процесу.

Важливим аспектом, на який експерти звертають увагу у своїх звітах, є *науково-дослідна робота* в університетах. Поради стосуються потреби приділяти першочергову увагу цій сфері, включати основні її завдання у стратегічний план університету, співпрацювати з різними партнерами як ззовні, так і в університеті, розширювати міжнародні зв'язки заради отримання додаткової фінансової допомоги.

Інтернаціоналізація є також одним із тих аспектів, до яких часто звертаються експерти. Університетам радять розвивати чітку політику міжнародної співпраці, яка охоплює Perezарухування кредитів, зміни в навчальних планах, інституційне партнерство за межами своєї країни, міжнародне працевлаштування, транснаціональну освіту, мобільність студентів і

викладачів. Пріоритетною є участь викладачів у міжнародних мережах, конференціях, тренуваннях із запозичення досвіду. Все це сприяє розвитку міжнародних контактів не тільки заради мобільності студентів і викладачів, а також заради взаємної науково-дослідної співпраці, міжнародних публікацій і різного роду міжнародних обмінів.

Актуальним питанням є також зв'язок із громадою. Основні рекомендації в цьому контексті стосуються університетської співпраці з зацікавленими у роботі навчального закладу сторонами, з колишніми студентами, представниками бізнесових структур, які можуть бути корисними в таких сферах, як безперервна освіта, інновації, конкурентоспроможність, передача досвіду, можливість влаштуватися на роботу.

Щодо сфери *фінансування*, то тут найбільшим випробуванням для університетів є збільшення й урізноманітнення джерел фінансування. Університетам рекомендують переглядати розподіл свого внутрішнього бюджету заради збільшення прибутків. Також університетам радять створювати фонди підтримки нових ініціатив, які стимулюватимуть подальший розвиток.

Висновки. Отже, Інституційна програма оцінювання вищих навчальних закладів Європейської асоціації університетів звертає увагу на найбільш значущі для університетів Європейського простору питання у сфері покращення якості, а також сприяє ефективним змінам і вдосконаленню діяльності у вищому навчальному закладі. В умовах безперервного розвитку сучасні університети потребують порад досвідчених незалежних експертів із різних університетів Європи. Програма дає змогу вишам змінюватися на краще під час проекту, долучаючи до активної роботи весь штат разом зі студентами.

Перспективами подальших досліджень може стати висвітлення проблеми внеску Європейської асоціації університетів у розвиток наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. A twenty-year contribution to institutional change. EUA's Institutional Evaluation Programme [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be>
2. Alstete J. Benchmarking in Higher Education / J. Alstete // Washington DC : George Washington University / ASHE-Eric. – URL : <https://it.gwu.edu/email-calendar>
3. Barblan A. Management for Quality: the CRE Programme of Institutional Evaluation : Issues encountered in the pilot phase – 1994/1995 / A. Barblan. – CRE action № 107. – CRE, Geneva, 1995. – 167 p.
4. Buldoukian N. Leading a successful institutional evaluation in higher education: a continuous process for quality assurance [Electronic resource] / N. Buldoukian, G. Yahchouchi. – URL : <http://georgesyahchouchi@usek.edu.lb>, nathaliebouldoukian@usek.edu.lb
5. European University Association Institutional Evaluation Programme Guidelines for participating institutions 2008. – 43 p.
6. EUA Institutional evaluation programme / Charter of Conduct for IEP Pool Members [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/iep>

7. EUA (European University Association) Institutional Evaluation Programme [Electronic resource] / Comenius University Bratislava EUA evaluation report 2006. – URL : <http://www.eua.be>
8. EUA (European University Association) Institutional Evaluation Programme : Institutional Quality Review of the university of Limerick [Electronic resource] / EUA Reviewers' Report. – URL : <http://www.eua.be>
9. EUA membership consultation 2013. Internationalization in European higher education : European policies, institutional strategies and EUA support [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be>
10. Hofmann S. 10 Years On: Lessons Learned from the Institutional Evaluation Programme. – EUA, Brussels, 2005.
11. Institutional Evaluation Programme: Guidelines for institutions 2013. [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/iep>
12. Kanaan S. Institutional Evaluation as a Tool for Change – L'évaluation institutionnelle comme un outil de changement [Electronic resource] / S. Kanaan, A. Barblan. – CRE doc № 3. – CRE, Geneva, 1997. – URL : <http://www.eua.be/iep>
13. Luhansk Taras Shevchenko National University Ukraine Follow-up Evaluation Report 2011 [Electronic resource]. – URL : <http://www.eua.be/iep>
14. Zechlin L. The Institutional Evaluation Programme of the European University Association [Electronic resource] / prof. Dr. L. Zechlin – URL : <http://www.eua.be/events/iep/home/>

Стаття надійшла до редакції 04.09.2015.

Дацко О. В. Институциональная программа оценивания как составляющая деятельности Европейской ассоциации университетов в сфере обеспечения качества высшего образования

В статье освещены смысловые и процессуальные аспекты деятельности Европейской ассоциации университетов (ЕАУ), а также выяснены предпосылки введения Институциональной программы оценивания ЕАУ. Определены принципы введения программы, в частности: добровольное участие университетов, учет внутреннего и внешнего контекста функционирования вуза, приоритет внутреннего оценивания, самостоятельность вуза при воплощении полученных рекомендаций. Охарактеризовано процедуру независимого оценивания университетов. Разъяснены аспекты, которые предусматривают усовершенствование деятельности высших учебных заведений, в частности: стратегический менеджмент, управление учебным заведением, культура качества, преподавание и обучение, научно-исследовательская работа, интернационализация образования, связь с обществом, финансирование.

Ключевые слова: *Европейская ассоциация университетов, Институциональная программа оценивания, интернационализация, обеспечение качества высшего образования, культура качества, проект, стратегическое планирование и менеджмент внутреннего качества, внутреннее оценивание, заинтересованные стороны, инновации, конкурентоспособность, перенятие опыта, научно-исследовательская работа.*

Datsko O. Institutional Evaluation Programme as a Part of European University Association Activity in the Sphere of Higher Education Quality Assurance

The notional and procedural aspects of European University Association activity are found out in the article. The article reveals characteristic features of the EUA's Institutional Evaluation Programme (IEP): an international and European perspective, a peer-review approach, a special importance of self-evaluation phase and encouragement to improvement. The article emphasizes that the focal point of the programme is the evaluated university as a whole but not the particular units or study programmes. It is underlined that IEP pays particular attention to relevance of internal quality processes and the extent to which their

results are used in strategic planning and decision-making as well as perceived gaps in these internal mechanisms. The article also puts one of its accents on the main mission of the programme. It is to increase the strategic steering capacity of higher education institutions and to enhance their autonomy and their accountability to the public. The preconditions of introducing the Institutional Evaluation Programme of European University association are ascertained. The principles of the Programme introducing, in particular the voluntary participation of the universities, the consideration of internal and external context of higher educational institution functioning, the priority of self-evaluation, the independence of higher educational institution while implementing the received recommendations are traced. The procedure of the independent evaluation of the universities is described. The aspects which envisage the improvement of higher educational institutions activity, in particular the strategic management, higher educational institution management, quality culture, teaching and learning, scientific-research work, the internationalization of the education, universities' relation with the society, financing are explained.

Key words: *European University Association, Institutional Evaluation Programme, internationalization, higher education quality assurance, quality culture, project, strategic planning and internal quality management, self-evaluation, stakeholders, innovations, competitiveness, benchmarking, scientific-research work.*